

Men zou kunnen zeggen dat de bom op 30 december '39 gebarsten is, of beter: twee bommen ontploften tegelijk, vermoedelijk als coïncidentie. De eerste had betrekking op de toepassing van de Oorlogswet, de tweede op het krijgsbeleid.

Beginnen wij met de Oorlogswet.

In het voorafgaande gaven wij weer dat met generaal Reynders eind augustus de afspraak gemaakt was (het *gentlemen's agreement*) dat deze slechts een viertal artikelen van de wet zou toepassen; in feite was hij er, buiten medeweten van de regering, toe overgegaan, van de bevoegdheden hem door andere artikelen verleend, óók gebruik te maken. Het was een scheve toestand. De generaal beseftte dat heel wel: hij wilde van het *gentlemen's agreement* af. Op 29 november vroeg hij de regering om verlof, de Oorlogswet, voorzover betrekking hebbend op de staat van oorlog, integraal toe te passen.¹ Omstreeks diezelfde tijd bereikte hem het verzoek (zijn naaste juridische adviseur, kapitein Schepers, meende zich te herinneren dat het van de koningin afkomstig was²: dat is alleszins waarschijnlijk), op schrift uiteen te zetten waarom het gehele land niet in staat van oorlog, maar (zoals hij eigenlijk wilde) in de zoveel verdergaande staat van beleg verklaard moest worden. Dat deed hij in een tweede brief, aan minister Dijkhoorn gericht, van 8 december.³ Wat met die brief geschied is, weten wij niet; dat het kabinet er niet aan dacht, in de gegeven omstandigheden het militair gezag onder de staat van beleg door *deze* opperbevelhebber te laten uitoefenen (men denke aan het gebeurde met zijn z.g. richtlijnen aan de pers), spreekt vanzelf. Hoe dat zij: op die tweede brief van 8 december kreeg hij geen antwoord.⁴ Wel op de eerste van 29 november – maar daar moest hij vier weken op wachten. Eerst kort voor Kerstmis deed de ministerraad hem weten dat de raad 'geen bezwaar (had) tegen uitbreiding van de gemaakte afspraak tot enkele artikelen van de Oorlogswet'; voor toepassing van *alle* artikelen werd evenwel niet gevoeld.⁵ Dat deed bij de generaal de deur dicht: nu had hij er genoeg van, het moest, zei hij ons zestien jaar later, 'nu maar buigen of barsten worden.'⁶ Op 30 december stuurde hij door tussenkomst van minister Dijkhoorn een brief naar minister-president de Geer waarin hij, dat mag erkend worden,

¹ Het feit wordt vermeld in de brief, 30 dec. 1939, van de opperbevelhebber van land- en zeemacht aan de voorzitter van de ministerraad, *Eng.*, dl. I b, p. 15.

² Getuige J. D. Schepers, a.v., dl. I c, p. 361. ³ Generale staf: 'Beknopt overzicht van de gang van zaken leidende tot het in staat van beleg verklaren van het gehele land', a.v., dl. I b, p. 13. ⁴ A.v. ⁵ Brief, 30 dec. 1939, van de opperbevelhebber van land- en zeemacht aan de voorzitter van de ministerraad, a.v., p. 15. ⁶ I. H. Reynders, 26 okt. 1955.